

SOLIQLARNING TURLARI VA ULARNING AHAMIYATI

Nazirov Sodirjon Mirzaraxmat o‘g‘li

Farg‘ona viloyati Soliq boshqarmasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada soliqlarning iqtisodiy mohiyati, ularning vujudga kelish sabablari, davlat moliya tizimidagi o‘rni hamda jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati batafsil yoritiladi. Soliqlarning asosiy turlari, ularning funksiyalari va davlat byudjetini shakllantirishdagi roli ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida soliq tizimini isloh qilish jarayonlari va zamonaviy soliq siyosatining ustuvor yo‘nalishlari yoritib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *Soliq, soliq tizimi, davlat byudjeti, fiskal siyosat, bevosita soliqlar, bilvosita soliqlar, soliq funksiyalari, soliq islohotlari, iqtisodiy barqarorlik.*

Soliqlar har qanday davlatning iqtisodiy va moliyaviy asosini tashkil etuvchi muhim institutlardan biri hisoblanadi. Davlat jamiyat hayotining barcha sohalarida, xususan, ta‘lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy himoya, madaniyat, mudofaa va infratuzilma tizimlarida samarali faoliyat yuritishi uchun barqaror moliyaviy manbalarga ega bo‘lishi zarur. Ushbu moliyaviy manbalarning asosiy qismi aynan soliqlar hisobidan shakllanadi.

Soliq munosabatlari jamiyat taraqqiyoti bilan birga rivojlanib kelgan. Qadimgi davlatlarda soliqlar asosan natural shaklda undirilgan bo‘lib, ular harbiy ehtiyojlar va davlat boshqaruvi xarajatlarini qoplashga xizmat qilgan. Bozor munosabatlari rivojlanishi natijasida pul shaklidagi soliqlar vujudga kelgan va bugungi kunda soliq tizimi davlat iqtisodiy siyosatining eng muhim vositalaridan biriga aylangan.

Hozirgi globallashuv sharoitida soliqlar nafaqat davlat byudjetini to‘ldirish, balki iqtisodiyotni tartibga solish, tadbirkorlikni rag‘batlantirish va ijtimoiy adolatni ta‘minlash vazifalarini ham bajaradi.

1. Soliqlarning mohiyati va iqtisodiy mazmuni

Soliq — bu davlat tomonidan jismoniy va yuridik shaxslardan qonun asosida majburiy, qaytarib berilmaydigan va bepul undiriladigan pul to‘lovidir. Soliqlar davlat byudjeti daromadlarining asosiy manbai bo‘lib, davlatning iqtisodiy mustaqilligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Soliqlarning iqtisodiy mohiyati milliy daromadning bir qismini markazlashtirish orqali davlat ixtiyoriga o‘tkazilishida namoyon bo‘ladi. Bu jarayon orqali jamiyat ehtiyojlari qondiriladi, ijtimoiy soha rivojlantiriladi va iqtisodiy barqarorlik ta‘minlanadi. Soliqlar yordamida davlat daromadlarni qayta taqsimlaydi va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo‘llab-quvvatlaydi.

2. Soliqlarning kelib chiqishi va tarixiy rivojlanishi.

Soliqlar insoniyat jamiyati bilan birga paydo bo‘lgan. Qadimgi Misr, Rim va Yunon davlatlarida soliqlar davlatning asosiy daromad manbai hisoblangan. Dastlab soliqlar natura ko‘rinishida, ya‘ni hosil, chorva yoki mehnat majburiyati shaklida undirilgan. Vaqt o‘tishi bilan davlat funksiyalarining kengayishi soliqlarning murakkablashuviga olib keldi. Pul

munosabatlari rivojlanishi natijasida soliqlar pul shaklida undiriladigan bo‘ldi. Zamonaviy davlatlarda esa soliq tizimi aniq qonunchilik asosida tartibga solinib, uning shaffofligi va samaradorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

3. Soliqlarning turlari

Soliqlar turli mezonlarga ko‘ra tasniflanadi. Eng keng tarqalgan tasnifga ko‘ra soliqlar bevosita va bilvosita soliglarga bo‘linadi. Bevosita soliqlar daromad va mol-mulkdan to‘g‘ridan-to‘g‘ri undiriladi. Bu soliqlar soliq to‘lovchining moliyaviy holatiga bevosita bog‘liq bo‘ladi. Jismoniy shaxslarning daromad solig‘i, foyda solig‘i, yer solig‘i va mol-mulk solig‘i bevosita soliglarga kiradi.

Bilvosita soliqlar esa tovar va xizmatlar narxiga qo‘shilgan holda undiriladi. Bu soliqlarni iste‘molchilar bilvosita tarzda to‘laydi. Qo‘shilgan qiymat solig‘i va aksiz solig‘i bilvosita soliqlarning asosiy turlaridir. Bilvosita soliqlar davlat byudjeti daromadlarida katta ulushga ega.

4. Soliqlarning funksiyalari va ahamiyati

Soliqlar bir nechta muhim funksiyalarni bajaradi. Fiskal funksiya orqali davlat byudjeti daromadlari shakllantiriladi. Tartibga solish funksiyasi orqali davlat iqtisodiy jarayonlarga ta‘sir ko‘rsatadi. Ijtimoiy funksiya aholi o‘rtasida daromadlarni qayta taqsimlashga xizmat qiladi. Rag‘batlantiruvchi funksiya esa tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi.

5. O‘zbekiston Respublikasida soliq tizimi va islohotlar

O‘zbekiston Respublikasida soliq tizimi mustaqillik yillarida bosqichma-bosqich isloh qilinib kelinmoqda. So‘nggi yillarda soliq yukini kamaytirish, soliq ma‘murchiligini soddalashtirish va raqamlashtirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi.

Yangi tahrirdagi Soliq kodeksining qabul qilinishi soliq tizimining shaffofligini oshirib, tadbirkorlik muhitini yaxshilashga xizmat qildi. Bu esa iqtisodiy o‘sish va investitsiyalar hajmining oshishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, soliqlar davlatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Samarali soliq tizimi davlat byudjetining barqarorligini ta‘minlab, jamiyat farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Soliq tizimini takomillashtirish esa mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi.
2. Abdurahmonov Q.X. Davlat moliyasi va soliqlar. – Toshkent.